

METHODOLOGISCH VERSLAG EVALUATIEGESPREK MET SARA HENDRICK & RUTH DE PAU

Wat zijn de belangrijkste thema's die in dit evaluatiegesprek behandeld werden?

- Het wetend veld gebruiken en opbouwen
- Mensen gidsen in de reis doorheen het lichaam
- Rol van de begeleider als begrenzer
- De beleving vanuit één iemands blik blijven behouden?
- Of de systemische laag in het werk openplooien?
- Het effect van de setting van het museum
- Keuze van de aspecten
- Parafraseren
- Deelnemers de kans geven om te passen
- Deelnemers blijven rechtstaan
- Terrein afbakenen
- Opleiding voor begeleiders
- Bibliodrama

Een kort overzicht van de opmerkingen die besproken werden:

Wat iets een opstelling maakt is dat je het **wetend veld** gebruikt. Dat is in deze oefening niet gebeurd en was te merken aan Ev en El die zeiden dat ze er nog dieper hadden kunnen ingaan. Of C die over 'de maker' begint en zo dus eigenlijk niet in die rol zit. Dat maakt het geen opstelling. Er zijn mogelijkheden om de deelnemers daar nog een beetje verder te laten inzakken. Het is belangrijk om dat evenwicht te zoeken.

Hoe het wetend veld opbouwen?

Eerste oefening: Als je bvb in een zaal staat met een groep en je kiest een plek waar er twee kunstwerken hangen die elk een heel andere vibe geven. Daarbij geef je als opwarmingsoefening: *'Laat dat kunstwerk gewoon even binnenkomen. Je moet daar niet over nadenken en niet bezig zijn met de maker, niet van welke stroming of wat dan ook, maar wel wat voor impact het geeft. Welke beweging maakt dat met je en wat doet dat met je lijf? Wat voel je in je buik? Wat voel je in je spierspanning? Wat gebeurt er met je ademhaling?'* Hiermee neem je mensen op een hele reis in hun lijf. Je vraagt ze om daar één woord voor te zoeken. Laat iedereen dat woord even zeggen zonder uitleg. Vervolgens even losschudden, we draaien ons om, we gaan naar dat andere werk. We gaan eens even kijken, laat dat nu binnenkomen. Wat doet dat? Zodanig dat je mensen al een beetje prepareert met inleven, loslaten van ideeën en zodanig dat je hen eigenlijk al een beetje opwarmt om op die manier te gaan voelen.

Deze suggestie maakt mij wel heel nieuwsgierig, want in heel veel zalen in het KMSKA zijn werken bewust met elkaar in dialoog geplaatst. Dus je kunt ook heel gemakkelijk de dialoog opzoeken.

Ook in de opstart van de opstelling kan je veel meer sturen, door te zeggen: *'Mensen, wat we nu gaan doen is even onszelf helemaal loslaten en even helemaal in een deelaspect van dit kunstwerk gaan. Als je zodadelijk wordt gevraagd om blauw te zijn, dan ben je even blauw en je hoeft je daar niks over af te vragen. Je zwemt daar gewoon even in. En we gaan gewoon kijken wat het met je doet, als je daarmee resoneert. Wat gebeurt er met je lijf? Waar voel je spanning? Waar voel je ontspanning? Welke gedachten vliegen er misschien nog door je hoofd?'*

Op deze manier gids je mensen daar echt een beetje in. Omdat er een aantal mensen zijn die daar al ooit eens iets mee hebben gedaan. Dus je hebt hier en daar zowel mensen die ergens op kunnen voortbouwen. En je hebt mensen die er gewoon van nature heel sensitief voor zijn. Maar andere mensen hebben misschien nog wel meer nood aan begeleiding in wat het dan juist is, de opstelling en hoe ze dat moeten doen.

Rol van de begeleider als begrenzer

Wanneer mensen van de informatie uit hun hoofd vertrekken, krijg je een heel ander perspectief. Als je zegt: *'We gaan er even helemaal in gaan'*, dan kan je wanneer mensen in hun hoofd zitten, bijvoorbeeld zeggen: *'Houd dat even bij voor in de nabespreking, maar probeer even nu daar nog...'*

De vraagsteller zat tijdens het vraaggesprek bijvoorbeeld klaar met haar uitleg. Maar daar ging het niet over. Eigenlijk kan je dan zeggen aan de vraagsteller: *'Houd dat allemaal bij, als er in de nabespreking dingen zijn, keigoed! Maar we gaan nu even kijken wat er hier allemaal aan het gebeuren is.'* Waardoor je de mensen ook meer wakker houdt van: het is belangrijk, wat je hier voelt.

Door niet of minder in het wetend veld te gaan, zit je in een stramien waarbij je als representant vooral je eigen ding een beetje doet en het op elkaar invloed hebben is veel minder aan bod gekomen. Dus daar liggen nog heel veel mogelijkheden.

Er is wel een worsteling om mensen langs de ene kant veel vrijheid te geven om gewoon dingen te doen en te zeggen: alles is oké. En tegelijkertijd is het ook een beetje de rol van de begeleider om te zeggen: *'Dit gaan we doen, ik neem jullie ergens mee naar toe'*. Daarbij kan je keuzes maken die het meer uitnodigen.

Bijvoorbeeld door bij de initiële interviewronde te vragen: *'Wat zijn neigingen of bewegingen die er zijn?'* Op deze manier bereid je de deelnemers ook al een beetje voor. Dit is de methodiek van traumaopstellingen, waarbij je op een gegeven moment zegt: *'Doe eens allemaal je beweging en laat het systeem zijn werk doen'*.

De instructie aan de deelnemers is om niet teveel na te denken, en gewoon je intuïtie te volgen, maar uiteindelijk bleek dat de vraagsteller keihard had nagedacht over wat ze allemaal aan het doen was en dat ze eigenlijk ook haar initiële keuzes had laten overrulen door praktische overwegingen. Dus het is belangrijk voor mensen die daarmee kennis maken, om die nog duidelijker voorbeelden te geven, door te benadrukken: *'Je moet niet zien dat de ene dat kan zien of dat die goed opgesteld staan, echt, je mag gewoon volledig volgen wat er in u opkomt'*.

We kregen ook de feedback dat de deelnemers telkens apart, het rijtje af, aan het woord komen en dat dat voor één deelnemer frustrerend was. Ze houdt van de meer organische aanpak. Daar zouden we aan tegemoet kunnen komen door te installeren dat als er iets bij een deelnemer gebeurt, terwijl dat de opstelling voortgaat en die is niet direct aan de beurt, hij of zij eventjes de hand kan opsteken. Dan hebben de mensen toch nog het gevoel dat ze een beetje impact hebben op hoe het gaat.

In de eerste oefening is het logisch dat je iedereen afgaat, naargelang maar wie er eerst een plek heeft gevonden. Maar in een opstelling ga je de deelnemers wat dynamischer af.

We vragen ons ook af of het dynamische ook te maken heeft met het werk dat je neemt en of er personages opstaan of niet.

De beleving vanuit één iemands blik: de vraagsteller

Het gebruik van het woord vraagsteller. Er is eigenlijk helemaal geen vraagsteller, want er is geen vraag. Bovendien breng je weer een nieuwe term binnen die voortkomt uit opstellingswerk, waar mensen zich toe moeten verhouden.

Het is vooral belangrijk om mensen met elkaar in contact te brengen. Je zou bvb kunnen vragen of er iemand is die zegt: *'Ik wil graag een werk uit dit museum dat tot mij spreekt eens een keer helemaal gaan onderzoeken'*, zodanig dat er wel echt een vraag is en dat er een vraagsteller is. Dan heb je ook een focus en dan heb je ook iemand die daar iets bepaald mee wil doen. Dan is het vermoedelijk ook gemakkelijker om tot op die diepere laag te geraken, omdat we het dan als groep samen doen. Dat is wat we in opstellingswerk de brandende vraag noemen.

De uitnodiging is dan: *'Kies een kunstwerk dat je aanspreekt en we gaan onderzoeken wat de aantrekkingskracht ervan is. En daar kunnen persoonlijke elementen in zitten. Daar kunnen esthetische elementen in zitten. Daar kunnen existentiële elementen in zitten (existentiële thema's als lijden of eenzaamheid of wat dan ook), of relationele elementen'*. En dan kan je als facilitator ook een beetje duiden: *'Wat heb je nu op die existentiële laag aangeraakt? Wat op de esthetische laag? Wat op de relationele laag? Wat op de persoonlijke laag? Je kiest zelf hoe ver je daarin gaat.'*

Tot hiertoe gaven we vooral indicaties rond dat esthetische: *'Kies een aspect van het werk; kleur, vorm, licht, titel, kunstenaar...'* Omdat we niet willen dat het te therapeutisch wordt. Mensen resoneren niet voldoende als het teveel het verhaal van één persoon horen en ze daar niks mee hebben.

Een onnodige complexiteit geeft ook dat de deelnemers een aspect representeren door de blik van de vraagsteller. Dat kunnen we vereenvoudigen in gewoon het aspect representeren.

Je kunt natuurlijk ook dingen doen om bij de beleving van één iemand de groep er wat meer in mee te nemen. Wanneer je de intake/het vraaggesprek doet met de vraagsteller en je vraagt: *'Wat spreekt je aan in het werk?'* Vervolgens doe je bijvoorbeeld kort een rondje: *'Kunnen jullie allemaal eens een zin zeggen van iets dat resoneert of waarbij je juist het tegenovergestelde voelt?'* Zodanig dat de groep daar ook wel een beetje wordt in meegenomen, en het niet alleen de unieke ervaring is van die ene persoon. En dan zijn de deelnemers natuurlijk ook al wel betrokken op het vervolg van die opstelling. Daarop vraag je weer aan de vraagsteller hoe het is als hij of zij die dingen dan allemaal hoort. En dan verdiept dat weer een beetje. Zodat het eigenlijk dient als een soort expansie of verruiming van de beleving, waar de groep deel van uitmaakt.

Wanneer deelnemers worden gekozen als representant kan je als facilitator benadrukken dat de rollen die gekozen worden niet toevallig zijn. Dat geeft het vertrouwen van de mensen dat ze gekozen worden voor iets en erin kunnen gaan. Door het feit dat ze dat dan doen, als ze misschien een beetje hulp krijgen om daar zich wat meer aan over te geven, dan kunnen ze zich daar vermoedelijk ook wel echt helemaal toe verhouden. En als je dat dan als vraagsteller/toeschouwer aan het bekijken bent, ook al zit je niet mee in de opstelling, dan is dat prachtig.

De vraagsteller hoeft echter niet als zichzelf plaats te nemen of toeschouwer te zijn. Hij of zij kan zichzelf ook een aspect toebedelen om mee in de ervaring te gaan. De begeleider moet dit wel op voorhand aangeven, want als je als vraagsteller alleen uit de rest van de aspecten kan kiezen nadien, had die misschien wel een andere keuze gemaakt.

Je zou zelfs kunnen zeggen dat de vraagsteller niet de plaatsen geeft, maar dat die mensen zelf hun plek kiezen. Op deze manier zitten we misschien meer in dat systemisch idee van enkel het schilderij en niet de blik van één iemand.

Je vraagt dan dat de persoon wiens beleving je gaat onderzoeken, zich eerst positioneert. En vervolgens zoeken de andere representanten hun eigen plek rond de deze eerste representant. Zo kan je dan **het systeem gaan onderzoeken**. Dat is een andere invalshoek.

Dus als je één iemand de regie laat nemen, dan zeg je: '*We gaan jouw innerlijk beeld opstellen*'. En dat heeft een waarde. En je kunt ook zeggen: '*We gaan kijken wat er hier systeemdynamisch zichtbaar wordt*' en dat is ook heel interessant. We denken dat het wel interessant zou kunnen zijn om het systeem zijn werk te laten doen en te kijken wat er gebeurt en dat ook echt te gaan faciliteren. Dus bijvoorbeeld ook: stel, je bent de verwondering en daar staat blauw. En ik kom naast blauw staan. Hoe is dat dat die verwondering naast blauw komt staan? Heeft de verwondering de neiging om iets te gaan doen? Pak je zijn hand vast?

De systemische laag in het werk openplooien

Als je bijvoorbeeld een verhalend werk zou nemen, eerder dan een abstract, waar er veel personages op staan en waar er uitgesproken posities en vibes zitten, maakt dat wel nieuwsgierig of dat het schilderij op een systemische laag een beetje zou kunnen openplooien, in plaats van het innerlijke beeld van één persoon.

Het effect van de setting van het museum

We merken dat het in een museum echt veel statischer is dan in de natuur, in het beeldenpark.

Ook de bezoekers hebben een effect. Op een gegeven moment komt er een mevrouw vanalles aan de facilitator vragen en daardoor ben je weg uit de opstelling. Ondertussen gebeurt er iets met één van de deelnemers die probeert je aandacht te trekken en je ziet dat niet. Dat zou bijvoorbeeld opgelost kunnen worden door de zaal af te sluiten. Want de bezoekers die daar komen rondlopen, en het geluid, dat heeft ook effect op de mate waarin de mensen zich durven overgeven aan dat proces.

Keuze van de aspecten

Het is belangrijk om als begeleider heel goed te luisteren naar de vraagsteller en de groep, om dan enkele aspecten hieruit te distilleren en het strak vast te pakken in de beslissing daarover. Want als je ze laat kiezen, ben je vertrokken.

Parafraseren

Parafraseren om mensen op hun gemak te stellen of om zeker te zijn of iedereen mee is met wat er gezegd is geweest, of te bekrachtigen is vaak niet nodig. Als het herhaling is, heeft het niet zo'n grote meerwaarde. Buiten in het Middelheim wel, binnen in het KMSKA met micro's niet.

Deelnemers de kans geven om te passen

Ook met weinig deelnemers is het belangrijk om de mensen toch de kans geven om ook te zeggen: 'ik ga passen' of 'ik ga dat niet doen'.

Deelnemers blijven rechtstaan

Deelnemers die willen gaan zitten, laten we dat beter niet doen, omdat je dan de bewegingen die mogelijk is voelbaar zijn een beetje afsnijdt.

Terrein afbakenen

- Door de afstand van de representanten heb je veel minder overzicht van wat er gebeurt.
- In de ethische code van opstellers staat: de opsteller bakent het terrein af
-

Opleiding voor begeleiders

Sara weet niet of dat dan zo moeilijk is om dit te begeleiden als niet-professionele opsteller. Ze denkt wel dat je een soort mini opleiding moet verzinnen.

Als een therapeut dat niet geeft, aan wat moet het dan voldoen? Het mag niet te therapeutisch zijn en dat blijft nog een zoektocht, want we laten het begeleiden door een therapeut, we heten alles welkom, we noemen het opstellingswerk etc... Dus de therapeutische lading is voelbaar.

Bibliodrama

Sara volgde een opleiding 25 jaar geleden; 'Religieuze Verhalen in Beweging' (cfr. BIBLIODRAMA). En dat trok een beetje op opstellingen. Het idee was om een verhaal (een parabel of iets uit de boeddhistische traditie, etc...) helemaal te ontrafelen door dat op een opstelling te zetten. Door iedereen neer te zetten, kan je het verhaal op een andere laag tot jou nemen. Natuurlijk gaat dat iets persoonlijks zeggen, maar dat gaat ook wel iets over dat werk onthullen.

Wat zijn de nieuwe hypothesen die de respondent aangedragen heeft? Zijn er elementen die eventueel in latere interviews met experts opstellingswerk aangedragen kunnen worden?

- Taken van de begeleider
- Hoe drama, teveel nadenken, beïnvloeding van elkaar detecteren? Hoe daarmee omgaan?
- Bibliodrama onderzoeken als vergelijkbare methodiek
- Definitie van het wetend veld, en hoe het wetend veld naar boven halen? Wat zijn de juiste technieken daarvoor? Opbouw? Instructies? Nieuwe oefeningen
- Hoe leg je het systeemdynamische uit aan een groep deelnemers? Je kan iemands innerlijke beeld opstellen, als je één iemand de regie laat nemen. En dat heeft een waarde. En je kunt ook zeggen: 'We gaan kijken wat er hier systeemdynamisch zichtbaar wordt' en dat is ook heel interessant. Maar wat is juist het systeemdynamische in het werk? Wat zou ons dat kunnen brengen?
- Nieuwe formulering van de onderzoeksvraag: hoe kunnen verhalen/kunstwerken tot leven komen via beweging?
- Een interessante stap in het experiment zou ook kunnen zijn om de onderzoeksvraag te stellen: welke informatie kunnen we systemisch uit een werk halen?(cfr. Salome Scholtens)

Welke elementen werkten minder goed?

- Mensen gidsen in de reis doorheen het lichaam
- Het wetend veld opbouwen en gebruiken
- Rol van de begeleider als begrenzer
- Het effect van de setting van het museum
- Terrein afbakenen